

Any Espriu / Un Espriu d'entre tants

quaderndelesidees.press/any-espriu-un-espriu-dentre-tants/

September 29, 2014

Julia Mehls

Tot parafrasejant el primer poema de Cementiri de Sinera, «Pels rials» d'Internet «baixa el carro / del sol» de les paraules crítiques que, abrusadores com el nostre astre, han qüestionat l'organització de l'any de commemoració dedicat al centenari de l'escriptor Salvador Espriu, tant pel que fa a la valoració de la pròpia obra com a la presentació de l'ésser humà que hi havia al seu darrera. El portal cultural Núvol ha estat, sens dubte, el màxim catalitzador d'aquest descontentament, i si hi feu una cerca de contingut, hi trobareu un gran nombre d'articles, rèpliques i comentaris dels lectors que han ocupat el 2013 i bona part del 2014.

El fet és que si som honestos i ens estimem la nostra tradició literària, és feina de tots — filòlegs, docents, crítics i lectors— reflexionar i qüestionar els nostres escriptors i artistes cada cert temps sense por, sense tabús, amb un sentit iconoclasta però constructiu. Aquesta és, al meu parer, la millor actitud per comprovar si mantenen la validesa, si són aptes per seguir establerts en les nostres coordenades culturals i intel·lectuals; en això, precisament, es basen els conceptes de clàssic i cànion. I per aquest procés hi han passat manta vegades els clàssics d'altres tradicions: si Shakespeare segueix essent vàlid és perquè supera les lectures i les expectatives dels lectors de les diverses etapes temporals que se succeeixen. El problema d'aquests conceptes és la inflexibilitat dels dogmàtics: com qualsevol altra cosa, el concepte no és dolent per se, i amb una lectura flexible sempre poden esdevenir útils per reordenar una tradició tan aparentment complexa com és el cafarnaüm literari català. Aquí és on haurien d'entrar en joc els homenatges i les commemoracions.

D'altra banda, la premsa cultural, la crítica i el públic tenen tot el dret a considerar si els

diners invertits en els actes d'homenatge han obtingut una repercussió més enllà d'uns fasts recollits i emesos pel prime time informatiu durant un parell de minuts; si restarà algun pòsit de tot plegat que faci avançar en la lectura, la reflexió i la valoració de l'obra associada a la figura homenatjada. Per això no és gens sobrer mirar-se de forma crítica l'any Espriu organitzat pel comissari Xavier Bru de Sala —del qual se'n van dir tota mena de penjaments quan, a mitjan 2013, es va saber l'elevada xifra que li pertocava com a remuneració a la seva tasca, amb el resultat d'un enuig que va anar en augment al culminar-la i observar-ne els resultats.

Tot és política?

En una societat tan mediatitzada com la del segle XXI, gairebé ningú s'escapa de la política. Qualsevol gest, qualsevol paraula pot ser interpretada en un sentit ideològic, i pot donar peu a una interpretació —més o menys interessada, més o menys demagògica— que, en comptes d'incidir en el component reflexiu, resti surant per damunt de l'aigua comunicativa amb el dit índex acusador apuntant el suposat error. Es tracta d'una actitud polemitzant epidè(r)mica que fa fortuna i invalida molts arguments que no tenen en compte la capacitat humana de relativitzar i qüestionar fins les conviccions pròpies com una manera sana i complexa de revisió. De què serviria (i què aportaria) que l'autor d'aquest article declarés el seu posicionament a favor de la consulta, o fins i tot de la independència de Catalunya? Aquestes qüestions ideològiques no són incompatibles amb creure que l'any Espriu ha esdevingut hostatge de la conjuntura política dels darrers temps. Per tant, no és una idea nascuda d'una ideologia oposada a la de la manipulació que es pretén desemmascarar, sinó guiada per la voluntat que sigui la filologia, i no pas la política, qui marqui les línies de lectura i interpretació d'un autor i la seva obra.

El pols entre l'administració central i la Generalitat de Catalunya pel dret a decidir i el qüestionament de la sobirania, ha implicat de retruc la permeabilitat de tots els aspectes econòmics i culturals per tal de redactar un argumentari propi. I l'any Espriu, quan a principis del 2013 el Tricentenari encara es veia lluny, n'havia de ser un dels primers referents: calia, doncs, fer-ne una lectura que al capdavall, vista en perspectiva, ha esdevingut molt rígida, dirigida i unívoca respecte de l'obra i del retrat de l'home que deixà el propi Salvador Espriu. Ell, en part, n'és el responsable: si repassem les pàgines dedicades a la seva persona per part dels coetanis, en moltes d'elles ens recorden —sovint amb no gaire simpatia— els seus escarafalls davant la fama, cosa que quedava en entredit quan —també segons aquestes fonts— va ser ell mateix qui va procurar construir i proclamar-se el paper de poeta nacional. Sens dubte, el gran responsable de tot plegat és un llibre anomenat La pell de brau, èxit popular que, en consideració de molts filòlegs —entre els quals m'hi compto—, és una obra menor dins la varietat de propostes poètiques, narratives i teatrals de l'autor.

Julia Mehls

Mort i tradició

Val a dir que vendre l'obra d'Espriu al gran públic no és senzill: es tracta d'un autor que orbita al voltant d'una sèrie de temes interessants però que no són del gust popular. La mort, la nostàlgia pel pas del temps, l'ús dels mites clàssics per reflexionar sobre la naturalesa humana, semblen més propers a una rigorosa intel·lectualització del gènere. El fet, però, és que Espriu va saber copsar l'angoixa del temps que li va tocar viure —els conflictes bèl·lics, la crisi de l'humanisme, la llarga postguerra—, i aquesta va ser la seva forma de traduir-ho. Amb més o menys encerts —aquí, els entesos ja divergeixen—, però amb una proposta molt personal. I tanmateix, quina impressió es pot endur algú que en desconeixi l'obra? D'una banda, tenim els crítics amb l'organització de l'any Espriu, que han recordat que, per damunt de tot, l'autor era un home de prosa, i han rescatat de l'oblit *Les roques i el mar, el blau*. De l'altra, els encarregats de l'homenatge l'han presentat com a “poeta civil”, el poeta nacional que usa el plural en la veu poètica per abstruir-se de si mateix i parlar en nom dels que pateixen qualsevol opressió, entre les quals la d'un poble sota la bota de la dictadura. Evidentment, el seu “cavall de batalla” és *La pell de brau*, del qual s'han extret de context un gavadal de versos i oracions per publicar-los a la premsa com a leitmotiv —en un exercici que s'assemblava a la publicació de textos orientals com a teràpia espiritual.

Julia Mehls

Fins i tot si critiquem la polarització, hem de reconèixer que al capdavall aquesta és l'expressió natural de les diverses lectures que pot tenir l'obra de Salvador Espriu —diverses lectures que hauria d'haver posat al descobert l'oficialitat organitzativa. Tal com jo ho entenc, una commemoració d'aquesta mena s'hauria de plantejar tres objectius: en primer lloc, la reflexió al voltant de l'obra de l'autor, sobre la seva validesa, sobre el llegat que ens deixa; en segon lloc, la difusió de la seva obra d'una manera profunda, més enllà dels eslògans publicitaris, treballant el valor de la seva paraula més que no pas la dimensió pública del personatge; finalment, la presentació de claus que ajudin a entendre l'obra d'una forma global i permeti que cada lector pugui apropar-se a aquella part que més li interessi. És evident que, en el cas d'Espriu, no s'ha arribat a cobrir bona part d'aquestes expectatives: la reflexió no s'ha produït per la maniàtica necessitat dels gestors culturals públics de no qüestionar els tòtems de la tribu; pel que fa a la segona, he vist més fotografies d'Espriu i més paraules tretes de context que les ganes d'explicar-lo i explicarles; i en tercer lloc, el reduccionisme dels temps que corren ha jivaritzat els trets estilístics espriuans en una sèrie de tòpics —la petita pàtria de Sinera, la derrota de la guerra civil i la resistència de postguerra.

‘Cementiri de Sinera’ i ‘Les hores’

El fet és que, amb més o menys defectes, Espriu és un autor de diverses dimensions, complementàries entre elles, que precisament han permès que crítics i defensors hagin esgrimit parers divergents. De fet, crec que d'Espriu n'hi ha uns quants —fins i tot dins l'Espriu poeta—, i cadascú ha de tenir la llibertat i els referents adequats per apropar-se al que més li interessi. De fet, el “meu” Espriu és el dels dos primers llibres de poemes: Cementiri de Sinera i Les hores. De la seva obra posterior n'he llegit poca cosa i m'ha interessat menys. De la prosa, només he llegit Laia i del teatre, Primera història d'Ester. De la primera, destaca l'ús d'una llengua aparentment senzilla però lloada fins per Josep Pla; en canvi, l'obra de teatre em sembla tècnicament molt interessant, amb un envitricoll de capes interpretatives extraordinari, però em resulta poc atractiva per

representar-la o per llegir-la sense els coneixements previs necessaris. Com en els seus dos primers llibres de poesia hi trobem l'Espriu més natural —fins al punt en què un home rígid com ell podia ser-ho—, alliberat encara de l'exegesi bíblica i mitològica que el durà a aprofitar tota mena d'analogies en obres posteriors, m'agrada la possibilitat que té el lector d'endinsar-s'hi a pèl, gaudint de l'univers literari que ja hi bull, és a dir, el reflex poètic, idealitzat i evident en l'anagrama del nom —aquest Sinera que és Arenys a la inversa, és a dir, l'Arenys de Mar de la infantesa i joventut espriuana.

Val a dir que, a diferència del que passa amb *La pell de brau* —de la qual se'n van fer i vendre diverses edicions—, *Cementiri de Sinera* fou distribuïda d'una forma molt limitada, sobretot per la clandestinitat en què es movia l'edició en català el 1946. A conseqüència d'això (o com una de les raons possibles), tarda en rebre la consideració del públic i de la crítica, però esdevé una perfecta targeta de presentació del rumb que Espriu pren com a poeta, que el durà a construir un cicle de llibres molt tancat i travat. Les composicions que el formen són breus, d'art menor, i com diu Josep Grau i Colell¹, «tant l'estructuració del llibre en versos hexasíl·labs i tetrasíl·labs —mesures ben freqüents en la mètrica catalana de caire popular— com l'aire de cançó que embolcalla el seguit de poemes, juntament amb la freqüència d'unitats narratives i descriptives, i, a la vegada, el caràcter autobiogràfic de *Cementiri de Sinera*, poden estar, per part del jo líric-autor, en funció d'una voluntat de comunicació solidària i col·lectiva amb el lector, si bé sempre convenientment continguda i controlada per la densitat lírica del llibre.» Si bé Espriu hi evoca la Sinera idealitzada de la infantesa, la contraposa a la mort que plana per tot el llibre, amb les referències al cementiri, els xiprers o els marbres. Per tant, la sensació que li resta al lector és la d'immobilitat: certament, com diu Grau i Colell, Espriu extrapola l'experiència individual a la col·lectiva, ja que les sensacions que hi descriu són les que viu tota una societat esclafada per la derrota i la postguerra. El món anterior ja no existeix, és una imatge congelada i evocada per un lirisme excels, però que ha induït a la crítica de molts revisionistes per aquesta sensació de congelació, d'estàtua muda i inexpressiva que no aporta res de nou a la poesia catalana, més enllà de l'estil personalíssim d'Espriu. Per tant, es pot interpretar en un sentit positiu si només ens fixem en els assoliments compositius i temàtics de l'autor, o en un sentit negatiu si observem que precisament aquests resultats emmanillen el text i el converteixen en testimoni del final d'una manera d'entendre la societat, la cultura i la literatura.

Antoni Prats ens ofereix més interpretacions descoratjadores: «Era sobretot l'ambient general de prostració cívica que es vivia Pirineus avall i de destrucció reiterada més amunt de les duanes, allò que dictà els versos d'aquest llibre-poema. Així doncs, el punt de partida que ha elegit és la condició de l'home com a ésser abocat a la mort.» Per tant, interpreta que Espriu comparteix reflexions amb els existencialistes: «En definitiva, Espriu pertany a la generació dels literats que maduraren en plena efervescència del discurs existencialista, i les similituds entre ells havien de ser notables. [...] Però tot plegat cal situar-ho en el conjunt del món literari espriuà sobreposat al seu interès

primordial per la Bíblia i les cultures antigues del Mediterrani, que el menarà a la mística jueva i a l'atzucac del racionalisme extrem, que tractà de superar temptant, com ell diria, “els palaus de la llum”».

La temàtica és represa en el següent llibre, *Les hores*, si bé amb els anys amplia les dues parts originals a tres. Seguim amb Antoni Prat: «Siga com siga, la pietat als morts és l'assumpte més insistit en l'obra d'Espriu a partir de la primera redacció (1939) d'Antígona —sense oblidar el poema ja comentat “Rispà”, escrit pel mateix temps—, i al voltant d'aquest nucli temàtic cercarà de donar unitat de contingut a *Les hores*.» Així, dedica cada part a tres personatges diferents de la seva biografia, ja desapareguts: el seu amic Bartomeu Rosselló-Pòrcel, la seva mare i el Salom transsumpte d'ell mateix, d'aquell Espriu que havia esdevingut abans de la guerra i de la mort de l'amic Rosselló.

Com veiem, amb l'anàlisi superficial de només dues obres de Salvador Espriu ens adonem de la molla temàtica i estilística que els emplena. És una llàstima que els defectes que hem provat d'assenyalar respecte la commemoració celebrada hagin privat el públic d'una divulgació que, sense renunciar a la proximitat o l'esquematisme puntual, s'endinsi més pregonament. Fins i tot llavors la crítica restaria més matisada, però a la vegada més naturalitzada dins la pròpia interpretació del conjunt de l'obra de l'autor. No seria possible trobar un camí alternatiu entre l'espessiment racionalista nòrdic i aquest caràcter festiu i relativista tan mediterrani nostre respecte de la cultura? Cal, doncs, animar a conèixer les diferents etapes i temes d'Espriu per trobar l'Espriu que més ens agradi, com passa amb tants altres autors.

Les imatges formen part del llibre *La Càbala i Espriu. Una poètica de la llum*, de Rosa Delor (Balasch Editor, juny 2014).

Si t'ha agradat aquest article i vols rebre informació dels pròxims que publiquem, envia'ns el teu nom i el teu correu electrònic.

He llegit i acceptat les condicions establertes en l'[avís legal i política de privacitat](#).

David Madueño Sentís

Sabadell, 1976. Llicenciat en Filologia catalana per la UAB. Exerceix la docència, la correcció de textos i la crítica literària en revistes com *Quadern*, *Caràcters* i *Poetari*. Ha guanyat els premis Estrem i Fa de Falset (2008), Foment Literari (2008), La Mar de Lletres (2011) i Vila de Martorell al [...]

[Llegir més](#)

Articles relacionats:
